

MISSOURI'NİN ZİYARETİNİN TARİHSEL ANLAMI

*Cüneyt AKALIN**

1. GİRİŞ

ABD Donanmasına bağlı USS Missouri Zırhlısı'nın 5 Nisan 1946-9 Nisan 1946 tarihleri arasında İstanbul'a yaptığı ziyaret, kimi tarihçilerce yakın tarihimizin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin 40'lı yılların ikinci yarısında ABD ile siyasal-ekonomik-askeri-kültürel ilişkilerini hızla geliştirdiği, 1950'de NATO'ya üyelik için başvuruda bulunduğu, 1951 yılında NATO'ya girerek, Batı ile çok yönlü bir bütünleşmeyi gerçekleştirdiği düşünülmüşse, Missouri'nin Nisan 1946'daki ziyaretinin bu sürecin başlangıç noktasını oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz.

ABD'nin Türkiye'ye yönelik dayanışma mesajının öteki yanı sıra, Washington'un o sıralarda dünyaya egemen olmak için büyük bir çekişme içine girdiği Sovyetler Birliği'ne yönelik bir tehdit mesajı anlamı taşıdığı, genel kabul gören bir husustur.

Görünürdeki amacı, ABD'de görevi başında vefat eden büyükelçi Mehmet Münir Ertegün'un cenazesini Türkiye'ye getirmek olan Missouri'nin ziyaretinin, aslında çok yönlü amaçlar taşıdığı küçük bir inceleme sonunda kolayca görülebilmektedir. Missouri'nin İstanbul'dan sonra ziyaret ettiği ülkelerde yaşananlar da, bu çok yönlü amaçlar hakkında fikir vermektedir.

Missouri'nin Türkiye ziyareti kaynaklarımızda oldukça geniş yer almakla birlikte, ziyaretin Türkiye sonrası bölümü hakkında bir inceleme bulunmamaktadır. Ünlü zırhlının ülkemizden sonrası demirlediği limanlarda yaşananlar, Türkiye'yi de ilgilendiren derslerle doludur.

* Yard. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi.

Dahası, Missouri'nin ziyaretinin en üst düzeyde nasıl karara bağlandığı da ülkemizde fazla tartışılmamıştır. Bu inceleme, bu eksiği de gidermeye çalışacaktır.

2.1. Missouri'nin Ziyaretine Karar Verilmesi

Missouri'nin İstanbul ziyareti, ABD yönetiminin Soğuk Savaşın başlangıcındaki önemli hamlelerinden biridir. 1945 Temmuz'unda Potsdam Konferansı'nda biraraya gelen üç büyükler, çeşitli sorunların üstesinden gelmede Yalta kadar başarılı olamamış, taraflar arasındaki güvensizlik artmıştı. Özellikle ABD'de ve İngiltere'de işbirliğini bir yana bırakarak Sovyetler'e güç gösterme eğilimi güç kazanmaya başlamıştı. Bu süreç başlı başına bir olaydır ve araştırma konumuzun dışındadır. Ancak ABD'nin 1946 başında itibaren Sovyetler'e gözdağı vermek için fırsat kolladığını belirtmek gerekir.

Churchill'in ünlü "Fulton" (Demirperde) konuşmasını 5 Mart 1946'da yaptığı düşünülürse, 1946 yılının ilk üç ayının Soğuk Savaş yanlılarının atağa geçtiği dönem olarak nitelemek yanlış olmaz.

Batılı kaynaklar Missouri'nin Doğu Akdeniz'e yollanma kararının Şubat ayında alındığını belirtiyorlar.¹

Ortadoğu ve Doğu Akdeniz 1946 yılına belirsizlikler içinde girer. Lübnan ve Suriye'deki İngiliz-Fransız Kuvvetleri bu ülkelerden çekilmeyi sürdürürken, Mısır'da İngiliz güçlerinin durumu ile ilgili belirsizlik sürer, Filistin, içten içe kaynar iç savaştan çıkan Yunanistan'da siyasal tablo henüz netleşmemiştir. Kuzey İran'daki Sovyet gücüne güvenen Azeriler Tebriz'de Kürtler Mahabad'da kurdukları bağımsız devletleri ilan ederler. Sovyet Kızılordusu Tahran'a 30 km. uzaklıktadır. Mançurya'ya siyasal-askeri belirsizlik sürer. Avrupa'da Sosyalist Yugoslavya ile İtalya Trieste limanı konusunda büyük bir çekişme içine girerler. Sovyetler'in eski İtalyan sömürgelerinde (Libya, Somali vb.) üs taleb edeceği, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin gözden geçirilmesini talep ederek Türkiye üzerinde, Oniki Adalar'da üs talep ederek Yunanistan üzerinde baskısını artıracığı konuşulur. Batılı müttefikler bir yandan da Paris Konferansı'na hazırlanırlar.

Sovyetlerle ABD Mançurya'da, Türkiye'de, İran'da ve Avrupa'da karşı karşıyadır.

¹ Forrestal Diaries, s. 141, Cuniholm, The US, Northern Tier and the Origins of the Cold War, Histoire la la Guerre Froide.

Bölgedeki gelişmeleri belirleyen en önemli etken ise 19. Yüzyılda Doğu Akdeniz'in denetimini ele geçiren ama II. Dünya Savaşı'ndan tükenmiş çıkan İngiltere'nin yarattığı boşluktur. Bu boşluk Batılı büyük devletlerin Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki petrol çıkarlarını tehlike sokar mıydı? Sovyetler Ortadoğu'ya inebilir miydi? 1946 başında Batılı çevrelerin kendi aralarında tartıştıkları sorular bunlardır. Çare, Doğu Avrupa'da çok güçlü olan Sovyetler'in Ortadoğu'da mutlaka caydırılmasıdır.

Sovyetler de, 1945'in ikinci yarısında işbirliğinden iyice uzaklaşan ABD yönetiminin 1946 başında Sovyet hükümetine tavrını sertleştirmeye başladığını görürler. Stalin, 9 Şubat'ta yaptığı konuşmada "kapitalist dünyanın düşman kamplara bölünmüş olduğunu ve kapitalizm varolduğu sürece savaşların önüne geçilemeyeceğini" ilan etmişti. Churchill ise ünlü "Fulton" (Demirperde) nutkunu 5 Mart 1946'da irad edecektir.

Kampların liderlerin seslerin yükseltmeleri, şahinleri cesaretlendirir. ABD Donanma Bakanı Forrestal, 11 Ocak'ta Akdeniz'i, 12. Filo'nun operasyon alanına dahil eder. 1 Şubat'ta "Kuzey-Batı Afrika Sularındaki Amerikan Deniz Gücü", sonraları 6. Filo'ya dönüşecek olan "ABD'nin Akdeniz Deniz Gücü" olarak yeniden adlandırılır.²

27 Şubat'ta önde gelen sivil ve askeri danışmanları ile tartışan Truman'a, Donanma Bakanı James Forrestal, ABD'nin Akdeniz'e güçlü bir donanma göndermesini önerir. Bunun üzerine başkan Truman, müteveffa Türk elçisi Münir Ertegün'ün nâşını Türkiye'ye götürmesi önceden kararlaştırılmış olan Missouri Zırhısı'na başka gemilerin eşlik etmesi talimatını verir.³

Missouri'nin önderliğindeki Amerikan donanması, Amerika'nın kaygılarını tüm bölgeye hissettirmelidir. Savunma Bakanı Johnson ise Stalin'in adamı olmasından kaygılandığı Tito'nun askeri gücünden çekinmektedir.⁴ Öyleyse Amerikan Donanması vakit geçirmeksizin Doğu ve Orta Akdeniz'de gövde gösterisinde bulunmalıdır.

ABD Dışışleri Bakanlığı Missouri'nin ziyaretini 6 Martta açıklar.⁵

² B. Cuniholm, The US,..., s. 517.

³ Forrestal, a.g.e., s. 141.

⁴ M. Leffler, Preponderance of Power, s.123.

⁵ Cuniholm, a.g.e., s. 518.

2.2. Missouri'nin Ziyaretinin Türk Basımına Yansıması

Missouri'nin ziyareti Mart başında Türk basımına yansır. ABD'den yapılan açıklamayı **Vatan** 7 Mart'ta, öteki gazeteler 8 **Mart'ta** sayfalarına taşırlar. Dev zırhlı 21 Martta New York'tan ayrılıp Türkiye'ye doğru yola çıkacak, İstanbul'dan sonra Pire, İskenderiye, Napoli, Cezayir ve Tanca'ya uğrayacaktır⁷. Bu program aynen uygulanmadığına, Missouri İskenderiye'ye ve Cezayir'e uğramadığına göre, Mart başında yapılan açıklamanın aceleye getirilmiş olduğu söylenebilir. Daha doğrusu, ABD'nin esas hedefi Sovyetler'e gözdağı vermek olduğu için, programın ayrıntılarını fazla önemli saymamak gerekir. Zaten Filo komutanı oramiral Hevitt "dört günlük ziyaret programının Londra'da bulunduğu sırada hazırlandığını"⁸ açıklayarak, programın aceleye getirilmiş olduğunu itiraf eder.

Nitekim Cumhuriyet bir gün sonraki sayısında⁹ İngiliz kaynaklarına dayanarak verdiği haberde, Amerikan hükümetinin Missouri'yi Akdeniz'e yollayarak, "gerçek bir güç gösterisi" yapmak istediğini yazar.

Cumhuriyet'in, Amerikalı ünlü gazeteci Walter Lippman'dan yaptığı alıntı, olayın Amerika'ca nasıl algılandığını ortaya koymaktadır.

"Missouri'nin seyahati, Amerika'nın Akdeniz'de yardımcı bir devlet değil, bağımsız bir güç olarak tanınması anlamına gelir. Stalin bunu anlamalı".¹⁰

2.3. Münir Ertegün'ün Cenazesi

1944 Kasım'ında ölen TC'nin Washington elçisi Münir Ertegün'ün nâşî savaşı yıllarında Türkiye'ye götürülemediği, Washington'daki Arlington Ulusal Mezarlığı'nda muhafaza edilmişti. Aslında TC hükümeti Ertegün'ün ölümünden sonra, diplomatik teamüllere uygun olarak, cenazenin bir savaş gemisi ile ülkesine yollanmasını talep etmiş talebi olumlu karşılayan ABD hükümeti savaş koşullarını öne sürerek uygulamayı ertelemişti. Savaş sona erdiğine göre, elçinin cenazesi artık ülkesine yollanabilirdi. Dışişleri bakan yardımcısı Acheson 25 Ocak 1946'da elçinin cenazesinin, diplomatik geleneklere uygun olarak, bir savaş gemisi ile ülkesine yollanmasını önerir, Truman buna onay verir.⁶

⁶ Cuniholm, a.g.e., s. 516.

⁷ Cumhuriyet, 8.3. 46.

⁸ Vatan, 9.4.46.

⁹ 9.3.46.

¹⁰ Cumhuriyet, 11.3.46.

Nâaşın Türkiye'ye yollanma kararının 1946 Şubatında başkanın üst düzey askeri ve sivil danışmanlarıyla yaptığı toplantıda alındığını Donanma Bakanı Forrestal'in anılarından öğreniyoruz.¹¹ 21 Mart günü Washington'daki Arlington Lahit Odası'ndan çıkarılan Erteğün'ün nâaşı küçük bir törenin ardından, trenle New Jersey'e götürülür orada Missouri'ye konar. Erteğün'ün dul eşi ve üç çocuğu törende hazır bulunur. Özel olarak ABD'ye giden Dışişleri Bakanlığı protokol müdürü Kadri Rıza, Truman'ın özel elçisi Weddell de Missouri'ye binerler. Washington'daki törende bulunan ABD Avrupa Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Hevitt kafiyele sonradan Cebelitarık'ta katılır.

Missouri ve ona eşlik eden **Providence** ve **Power**, 23 Mart akşamı New York'tan yola çıkar, 1 Nisan'da Cebelitarık'ı geçer.

Bu noktada dikkati çeken, Missouri'nin gezisi sırasında Amerika'dan yapılan haber ve fotoğraf servisidir. Basın Missouri'nin Türkiye'ye yaklaşmasını saat be saat izler, okurlarına yansır.

Missouri'nin nasıl karşılanacağı tartışmaları geniş olarak gazete sütunlarına yansır.

Gerçekten de İstanbul'da belediye büyük bir temizlik kampanyası başlatır. Beyoğlu'ndaki eğlence yerleri yeniden düzenlenir. Genelevlerin bulunduğu Abanoz Sokağı temizlenir, evler içten ve dıştan badana edilir. Tekel'in özel olarak Amerikalı konuklar için hazırladığı "Missouri" sigaraları piyasaya sürülür, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü çeşitli spor karşılaşmaları için düzenlemeler yapar.

3.1 Missouri Türkiye'de

Samos açıklarında Türk donanmasına bağlı Muavenet, Sultanhisar, Demirhisar muhriplerince karşılanan Missouri, Providence ve Power 5 Nisan 1946 sabahı saat 8'de İstanbul'a varırlar. 270 m. uzunluğundaki, 57.000 ton ağırlığındaki dev zırhlı Boğaz'a sığmadığı için Kızkulesi açıklarında, Providence ise Dolmabahçe Sarayı önünde demirler.

Konuklar saat 10'da Dolmabahçe rıhtımına çıkar. Cenaze Töreni burada başlar.

Cenaze töreni için Taksim-Beşiktaş arasındaki yollar trafiğe kapanır. Cenaze törenine cumhurbaşkanını temsilen İstanbul Valisi ve Belediye başkanı

¹¹ Forrestal, a.g.e., s. 141.

Lütfi Kırdar, oramiral Hewitt, özel temsilci Weddell ve öteki yetkililer katılır. Cenaze töreni Beşiktaş Sinanpaşa Camii önünde sona erer.

Cenaze töreninden sonra Missouri'nin esas ziyaret programına geçilir.

Konuk gemiler basının ve vatandaşların ziyaretine açılır.

Missouri'nin komutanı Oramiral **Hewitt** ve Truman'ın özel elçisi **Wendell**, o gece yataklı trenle Ankara'ya geçerler.

6 Nisan sabahı başkente varan yabancı konuklar, cumhurbaşkanı İnönü ve Başbakan Saracoğlu tarafından kabul edilirler. Konuklarla birlikte ülkemize gelen yabancı gazetecilere Cumhurbaşkanı İnönü'nün söyledikleri, TC'nin yeni ABD politikasının ipuçlarını taşımaktadır.

"Amerikan Donanmasına mensup gemiler bize ne kadar yakın bulunursa, o kadar iyi olur".¹²

Başbakan Saracoğlu'nun yabancı gazetecilere verdiği demeç, daha açık ve kararlı olmanın yanı sıra dönemin uluslararası konjonktürü ile yakından ilgilidir.

"Birleşik Amerika ve İngiltere, saldıran bir devletin tarafını tutacak bile olsalar, varlığımız uğruna döğüşmekten başka bir ihtimal hatırıma gelmez".

Genelkurmay başkanı konukları o akşam Ankara Palas'da ağırlar.

Başkan'dan İnönü'ye bir mesaj getirdiğini kabul eden özel elçi Weddell, Truman'ın İnönü'den daha yakın ve dostça ilişkiler talep ettiğini sözlerine ekler.¹³

İstanbul basını Missouri'yi alkışlayan yazılarla doludur. Fikir verebilmek için başyazılardan birkaç örneği aşağıya aldık.

Ahmet Şükrü Esmel, Tanin, 5.4.1946: Bir Dostluk Tezahürü

Nadir Nadi, Cumhuriyet, 5.4.1946: Dost Amerikan Denizcilerini Karşılarken

Abidin Daver, Cumhuriyet, 6.4.46: Eski Dostluğun Yeni ve Parlak Tezahürü

Abidin Daver, Cumhuriyet, 8.4.46: Amerika, Ortadoğu'nun Koruyucusudur

Ahmet Emin Yalman, Vatan, 5.4.46, Çelikten bir Barış Elçisi

Ahmet Emin Yalman, Vatan, 9.4.46: Yepyeni bir Hariciye Kurmak

¹² Basın, 7 Nisan 1946

¹³ Basın, 7 Nisan 1946

ABD Avrupa Deniz Kuvvetleri komutanı oramiral Hewitt'in 8 Nisan'da Missouri'de verdiği öğle yemeğine Vali Lütfi Kırdar ve öteki resmi zevat, gemi süvarisinin saat 16.00'da zırhlının güvertesinde verdiği kokteyle ise Vali ve komutanların yanısıra Amerikan Elçiliği personeli katılır. Akşam saatlerinde Amerikalı sporcuları ağırlama sırası Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'ne gelir.

İstanbul Ticaret Odası konuklara 18 Kayseri seccadesi armağan eder.

İstanbul Valiliği, konukların yolcu edilmesine katılmak isteyen yüksek öğrenim gençliği ile halka çağrı yapar, 9.00'da Galata yolcu salonuna gelmeleri duyurulur.

3.2 İstanbul'dan Pire'ye Hareket

Missouri, Providence ve Power 9.4.1946 günü saat 10.00'da hareket ederler. Sahile dolan halk konukları uğurlar. Ayrıca,

Amerikan Koleji'ne ayrılan Moda Vapuru Kabataş'tan,

Üniversite öğrencilerine ayrılan Suvat vapuru yolcu salonu önünden,

Halka ayrılan vapurlar da Karaköy'den hareket ederek, konuklara eşlik ederler. Olayı, gazetesi Cumhuriyet adına takib eden Metin Toker şunları yazar:

"Missouri kafilenin başına geçiyor, Providence, Power ve bizim harb gemilerimiz onu takip ediyorlar. Denizyolları vapurları kafilenin iki tarafından gidiyorlar. Sirkeci'den Yeşilköy'e kadar uzanan sahiller aynı heyecanlı kalabalıklarla dolu. Misafirlerimiz müthiş bir alkış tufanı arasında İstanbul'u arkalarında bırakıyorlar. Yeşilköy açıklarında Denizyolları'nın on vapuru düdükle çalarak dostlarımızı selamlıyor, dönüyorlar. Misafir gemiler bir gelin alayı halinde Marmara'dan yavaş yavaş uzaklaşıyorlar." Yolunuz açık olsun dostlarımız" ¹⁴

Gazeteler Missouri'nin iki öğrenciyi Amerika'ya götürdüğünü duyurur. Aylardan beri ABD'ye gitmek için araç bekleyen öğrencilerin talebi hemen karşılanır, Missouri iki Türk yolcu ile birlikte yola çıkar.¹⁵

Aynı gün "Gemilerin bir süre daha Türkiye'de kalmasının söz konusu olabileceğini" öne süren Sovyet donanma dergisi Kızıldeniz bu haberini birşeye dayandırmaz.

14 Metin Toker (Cumhuriyet, 10.4.46)

15 Basın, 10.4.46

ABD'nin Türkiye'deki elçisi Edwin Wilson'a göre Missouri'nin İstanbul'da karşılanması, Amerikan donanmasına o güne kadar gösterilmiş en dikkate değer sevgi gösterilerinden biridir. Wilson bunun etkilerinin Türkiye'nin sınırlarının ötesinde hissedileceğini birçok kez vurgular.¹⁶

4.1. Missouri Yunanistan'da

Missouri 10 Nisan sabahı 9'da, Providence ve Power eşliğinde Pire'nin Faler Limanı'na demir atar. Halk sahile çıkarak, gemileri karşılar. Tıpkı İstanbul'da olduğu gibi, Pire ve Atina'da da pek çok eğlence, spor karşılaşması vb. konuk gemicileri beklemektedir.

Ancak Pire'de bir yandan da İngiliz donanması beklenmektedir. Diğer bir deyişle ABD güçleri, Yunan İç Savaşı'nda kralcılara destek olan İngiliz güçlerle yanyanadır.

Özel olarak Atina'ya giden Vatan muhabiri Faruk Fenik, Amerikan denizcilerinin ağzından inanılmaz öyküler anlatır. Bunlar tam anlamıyla "iç piyasa için üretilen", magazinimsi, bildik türde öykülerdir.

Örnek olsun diye Vatan'ın manşetten verdiği haberi alıyoruz buraya:

*"Amerikan denizcileri: Birgün Türkiye harbe girerse, Amerika harp dışı bile olsa, biz Missouri askerleri Türk donanmasının bir numaralı gönüllüleriyiz."*¹⁷

Missouri'nin Yunanistan ziyaretinin Türkiye'ye yaptığı ziyaretten daha farklı, özel bir anlamı vardır. 2. Dünya Savaşı yıllarında Alman işgali sırasında büyük acılar yaşayan komşu ülkede, Nazilerin ülkeden ayrılmalarının ardından başlayan iç savaş sırasında, ülke yönetimi, sürgünde bulunan kral II. Yorgo'nun onayıyla Atina başpiskoposu Damaskinos'a bırakılır. 31 Aralık 1944'de göreve başlayan Damaskinos'un naipliği sırasında ülkede yoğun bir siyasal bunalım yaşanır. Ekim 1945'de geçiş hükümeti oluşturulur.

31 Mart 1946'da yapılan genel seçimlerde solcu partilerin birliğini temsil eden EAM seçimleri boykot edince sağ partiler sandıktan galip çıkarlar. Çaldaris'in meşruiyetçi krallığı savunan Halkçı Partisi en yüksek oyu alır onu İngiliz yanlısı Papandreu'nun Birleşik Parti'si izler. Bunun üzerine "sürgündeki kralın ülkeye dönmesi" konusunda Eylül sonunda bir plebisit yapılması öngörülür.

16 Cuniholm, a.g.e., s. 518.

17 Vatan, 12 Nisan 46

28 Eylül 1946'da yapılan prebisitte Yunan halkı monarşiyi kabul eder.

Missouri'nin ziyaretinin bu tarihten iki hafta önceye rastlamasının anlamı daha iyi ortaya çıkar.

4.2. Missouri'nin Pire'deki Günleri

Kafile komutanı orgamiral Hevitt ziyaretin ilk günü Atina'ya giderek kral naibi Damaskinos'u ziyaret eder. Hükümetin ileri gelenleri, aynı gün öğleden sonra ziyareti iade ederler.

Özel temsilci Weddell ve Hevitt onuruna Yunan hükümetince verilen yemekte Amiral Hevitt'e I.Yorgo nişanı, öteki amirallere de başka nişanlar takılır. Yemekte konuşan Dışişleri bakanı **Çaldaris** şunları söyler:

"Missouri hepimiz için değerli bir mesaj getirdi. Bu, güç ve demokrasi mesajıdır."

Orgeneral Hevitt bir gün sonra devlet başkanı ve kral naibi **Damaskinos'u, başbakanı, Dışişleri bakanını, Milli Savunma Bakanı'nı** ve Amiral **Mezeviris'i** öğle yemeğinde Missouri'de ağırlar.

Kral naibi başpiskopos Damaskinos Amerikalı denizcileri takdis eder.

Bu sıralarda Yunanistan tam bir siyasal kargaşa içindedir. Derinleşen hükümet bunalımı hakkında Selanik'de bir açıklama yapan Yunanistan Komünist Partisi lideri **Zahariadis** "İngilizlerin Yunanistan'ı kendi isteğiyle terkedeceğini sanmanın hayale kapılmak olacağını" söyler, şunları ekler: *"İngilizlerin yaşamlarını imkansız hale getirmek için elimizden geleni yapmalıyız"*.¹⁸ Aslında bu sözler bile Missouri'nin o sıralarda Pire'de ne aradığının bir açıklaması gibidir.

Yunan hükümet ise o sıralarda, ülke açısından büyük önem taşıyan, Barış Konferansı'na gedecek Murahhas Heyeti ve ona yön verecek hükümeti oluşturmaya çalışmaktadır. **Papandreu, Venizelos** ve **Kanellopulos** o sırada istifa ederler. 17 Nisan'da yeni hükümeti kurduğunu açıklayan **Çaldaris** başbakanlıkla dışişleri bakanlığını üzerine aldığı açıklar. Kralcı parti tarafından kurulmuş olan koalisyon, biraz daha sağa kayar.¹⁹

18 Cumhuriyet, 15. 4.1946.

19 Cumhuriyet, 18.4.1946.

5. Missouri İtalya'da

Missouri'nin bir sonraki durağı Napoli'dir. Missouri 17 Nisan günü Napoli'ye varır.

Missouri'nin İtalya ziyareti, dinsel bir gövde gösterisine dönüşür.

Amerikan donanmasına bağlı gemilerin mürettebatı burada Papalığın kendileri için düzenlediği "Good Friday" ayinine katılır. 500 subay ve gemiden oluşan kitleyi karşılayan Papa "*bir konuda kesin olun; Tanrı'ya sürekli yakın durun*" der.²⁰

Missouri'nin papazı ve Detroit Üniversitesi'nin eski dekanı Paul O'Connor, Papa'ya "*Missouri'nin mürettebatının barış için dua etmeye devam ettiğini*" söyler.

Papa kendisinin de barış için dua ettiğini söyler, gemicileri ve yakınlarını takdis eder. Papa karşısında duranların savaşın güçlüklerini ve acılarını bildiğini, bundan böyle barış için çalışmalarını gerektiğini sözlerine ekler.

New York Bronx'da yaşayan topçu Matthew Ferguson şunları söyler:

"Bir katolik için bundan daha önemli birşey olamaz. Bize ilkokulda şunu öğrettiler:

Eğer birgün Papa'yı görme olanağına kavuşursanız, çok yer gezmişsiniz demektir.

*Tüm bunları göreceğim aklıma gelmezdi. Tokyo Körfezi buraya kıyasla bir şey değildi; olsa olsa savaşın sonu demek oluyordu."*²¹

Görüldüğü gibi Missouri'nin İtalya ziyareti, olağan bir ziyaretin çok ötesine geçerek, yer yer dinsel bir ziyaret havasına bürünür. Aslında bu, dinin Soğuk Savaş yıllarında oynayacağı rolün de ipuçlarını verir.

6. Missouri Tanca'da

Missouri ve ona eşlik eden savaş gemileri 26 Nisanda Fas'ın Tanca Limanı'na gelir, burada da halk tarafından karşılanır.

Kamuoyuna duyurulan ilk programda yeralan Cezayir'e Missouri'nin neden uğramadığını saptamak mümkün olmadı. Ancak o yıllarda bağımsızlık ateşi ile yanıp tutuşan Cezayir halkının Missouri'ye, öteki ülkelerden farklı tepki-

20 The New York Times, 20.4

21 The New York Times, 20.4.46

ler verebileceğinden çekinilmiş olması, akla ilk gelen olasılıktır. 1945 Mayıs- da Setif'de Fransız sömürge yönetimine karşı patlak veren ve kanlı bir biçimde bastırılan ayaklanmanın gerginliği sürüyordu.

Missouri Tanca'dan sonra ABD'ye döner. Vatan'ın Suriye'de yayımlanan Barada'dan aldığı habere göre, **Providence** 26 Nisanda Beyrut'a gidecek ve Truman'ın mesajını Lübnan'lı yetkililere iletacaktır. Yani Providence Akdeniz'in batısından yeniden doğusuna döner. Diğer bir deyişle, Amerikan donanmasının gövde gösterisi sürer.

İzvestiya o sıralarda Türkiye'yi eleştirir: "Türk basınının bu ziyareti fırsat bilerek SB'ne saldırdığını, Rusya'nın TC'yi istila ile tehdit ettiğini" öne süren Sovyet gazetesi Amerikalı oramiral Hevitt'in demecinin ABD'nin TC'nin tarafını tutacağı anlamına gelmediğini iddia eder.

SONUÇ

Missouri'ye Türkiye'de ve sonraları Yunanistan ve İtalya'da gösterilen ilgi, dönemin siyasal konjonktürü ile yakından ilişkilidir. Türkiye hükümeti savaşın bitiminde ne İsa'ya ne Musa'ya yaranabildiği, yalnız kaldığı kaygısına kapılmış, Sovyet baskısını tek başına nasıl göğüsleyebileceğini hesaplamaya başlamıştı. Missouri'nin İstanbul'u gelişi, Türkiye hükümeti açısından Sovyetlere karşı yalnızlığın bitişi anlamına geliyordu.

Yunanistan'daki ilgi ise iç-savaş gerginliği ile yakından ilintilidir.

Ziyaretin ABD yönetimi açısından anlamı ise ABD donanmasının Akdeniz'de meşrulaşması ve İngiltere'nin yarattığı boşluğu doldurmak için adımlar atmasıdır. Nitekim, Missouri'nin ziyaretinin yolaçtığı tepkilerden memnun kalan Forrestal²² Dışişleri Bakanı Brynes'e Amerikan savaş gemilerinin, önceden haber vermeksizin, Akdeniz limanlarına ziyaretler düzenleyerek Amerikan bayrağını bu sularda dalgalandırma alışkanlığını yerleştirmesini önerir, Brynes de bunu kabul eder.²³

²² FRUS, 1946, V. VII: 822-823.

²³ Cuniholm, a.g.e., s.518.

KAYNAKLAR

Fahir Armaođlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih, İş Bankası Kültür Yayınları*, 1994.

Bruce Cuniholm, *The US, TheNorthern Tier and the Origins of the Cold War*, Michigan, USA, 1978.

André Fontaine, *Histoire de la Guerre Froide, 1917-1950*, Fayard.

Walter LaFeber, *America, Russia and the Cold War, 1945-1992*, Mc Graw-Hill Inc.

Melvyn P. Leffler, *A Preponderance of Power*, Stanford University Press, 1992.

(Ed) Walter Millis, *The Forrestal Diaries*, New York, The Viking Press, 1951.

Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Dođan Kitap, 2002.

FRUS, 1946, V. VII.

Gazeteler: Cumhuriyet, Vatan, The New York Times.

ÖZET

ABD Donanmasının en büyük gemisi olan, II. Dünya Savaşından sonra Japonya'nın teslim anlaşması güvertesinde imzalandığı için tarihsel bir önem kazanan SS Missouri zırhlısı 5-9 Nisan 1946 günlerinde İstanbul Limanı'nı ziyaret eder. Soğuk savaş'ın, diğer bir deyişle ABD'nin Akdeniz'e güçlü bir denizgücü yerleştirme girişiminin ilk adımlarından olan bu ziyaret hem uluslararası kamuoyunca hem de İstanbullularca ilgiyle izlenir.

Missouri'nin ziyaretinin görünürdeki amacı ABD'de ölen TC büyükelçisi Mehmet Münir Ertegün'ün cenazesini anavatanına getirmektir. Ancak esas amaç, Sovyetler'e gözdağı vermek, Sovyetler'in güneyindeki anti-komünist güçlere arka çıkmaktır. Missouri zırhlısı İstanbul'dan sonra uğradığı Pire'de ve Napoli'de hem siyasal hem de dinsel liderlerce ziyaret edilir. Yunan Ortodoks Kilisesi Patriği ve Papa Missouri'nin mürettebatını gösterişli törenlerle kabul eder. Bir ay süren bu gövde gösterisi, Fas'ın Tanca limanında sona erer.

SUMMARY

The SS Missouri, the biggest warship of the US Navy which acquired a historical significance because of the fact that the Japanese surrender agreement was signed on board of this ship after World War II, visited the Harbour of İstanbul between April 5-9. This visit, which was the first step of the Cold War, in other words the first attempt of the US to establish a powerful naval force around the Mediterranean was observed by both the world public and the inhabitants of İstanbul.

The apparent motive behind the Missouri's visit was to bring the body of Munir Ertegün, the Turkish Ambassador, to his native country. However, the actual reason was to warn the Soviet government and to give support to the anti-communist powers in the south of Soviet Union. Missouri was visited by both the political and religious leaders in Pireus and Naples. The Greek Patriarch and the Pope hosted the crew of the Missouri.

This exaggerated show lasted for a month and ended in Morocco.

